

Natalia Bigus

Klasë I-III spòdleczny szkòłë

Dzél 2. Z kaszëbsczégò pòdwórka to znaczy nasze tuńce i zabawë. *Lecy mùcha, Sadła òsa, Jeden, dwa.*

Lecy mùcha

Didakticznë pòmòce

Frantówka pt.: *Lecy mùcha* sł. i muz. Tomòsz Fópka (z *Kaszubskiego śpiewnika szkolnego* pòd redakcją Witostawë Frankòwsczi, str. 26)

Prezentacjò frantówczì pt.: *Lecy mùcha*.

Ûczniowie sedzà na swòjich mòlach szcerowóny skarniama w stronã szkòlnégò.

Szkòlny prezentëje frantówkã.

Frantówka spiewónò je przë akòmpaniamente abò nagraniu.

Lecy mùcha

(sł. i muz. Tomasz Fopke)

Lecy mùcha – bzy, bzy, bzy.

Biegò kùrka – czip, czip, czip.

Lecy kania – pic, pic, pic.

Biegò bùczka – fi, fi, fi.

Lecy bòcòn – kle, kle, kle.

Biegò kózka – me, me, me.

Lecy mëga – wi, wi, wi.

Biegò mëszka – pi, pi, pi.

Lecy trulòcz – tru, lu, lu.

Biegò mùza – mù, mù, mù.

Lecy gapa – kra, kra, kra.

Biegò piesek – haù, haù, haù.

Lecy warbel – cwir, cwir, cwir.

Biegò pùjka – miòù, miòù, miòù.

Lecy nótka – tra, la, la.

Biegò zgrzébiã – hija-ha.

Nòuka frantówczì pt.: *Lecy mùcha* i jì inscenizacjò.

Ûczniowie mògà stojec, jiny sedzec za régà, niejedny lezec na bòkù itp., skarniama szcerowóny w stronã szkòlnégò (jim cekawszé ùstawienié tim lepszi òdbiér frantówczì).

Mòzna wëkònac inscenizacjã ti frantówczì przezeblòkajęcë pòrà ùczniów za zwierzãta wëstãpùjącë we frantówce. Szkòlòcë pòwtòrzajà gestë za szkòlnym:

Lecy mùcha – *bzy, bzy, bzy*. - dzél ùczniów pòkazėje pòlcã lot mùchë,
Biegò kùrka – *czip, czip, czip*. - dzél ùczniów pòkazėje rëchã głowë „dzobanié kùrë” na słowa „czip, czip, czip”,
Lecy kania – *pic, pic, pic*. - dzél ùczniów pòkazėje pòlcã lot kani,
Biegò bùczka – *ti, ti, ti* - dzél ùczniów pòkazėje rëchã głowë „òdğtos swinie” na słowa „ti, ti, ti”,
Lecy bòcón – *kle, kle, kle*. - dzél ùczniów pòkazėje pòlcã lot bòcóna,
Biegò kózka – *me, me, me*. - dzél ùczniów pòkazėje rëchã głowë „òdğtos kòzë” na słowa „me, me, me”,
Lecy mëga – *wi, wi, wi*. - dzél ùczniów pòkazėje pòlcã lot mëdzi,
Biegò mëszka – *pi, pi, pi*. - dzél ùczniów pòkazėje pòlcã jak ùcëkò mësz,
Lecy trulócza – *tru, lu, lu*. - dzél ùczniów pòkazėje pòlcã lot trulócza,
Biegò mùza – *mù, mù, mù*. - dzél ùczniów pòkazėje pòlcã jak biegò mùza,
Lecy gapa – *kra, kra, kra*. - dzél ùczniów pòkazėje pòlcã lot gapë,
Biegò piesek – *haù, haù, haù*. - dzél ùczniów pòkazėje pòlcã jak biegò pies,
Lecy warbel – *cwir, cwir, cwir*. - dzél ùczniów pòkazėje pòlcã lot warbla,
Biegò pùjka – *miòù, miòù, miòù*. - dzél ùczniów pòkazėje pòlcã jak biegò pùjk,
Lecy nótka – *tra, la, la*. - dzél ùczniów pòkazėje pòlcã lot nótë,
Biegò zgrzëbiã – *hija-ha*. - dzél ùczniów pòkazėje pòlcã jak biegò zgrzëbiã.

Sadła òsa

Didakticzné pòmòce

Frantówka pt.: *Sadła òsa* (z *Kaszubskiego śpiewnika szkolnego* pòd redakcją Witosławë Frankòwsczi, str. 27)

Prezentacjò frantówczi pt.: *Sadła òsa*.

Ùczniowie sedzã na swòjich mólach szcerowóny skarniama w stronã szkòlnégò.

Szkòlny prezentėje frantówkã.

Frantówka spiewónò je przë akòmpaniamente abò nagraniu.

Sadła òsa

(ze Strzelna)

Sadła òsa

na kùnc nosa

i pòwiòdò tak:

Dój mie, knòpkù,

biédã w czòpkù,

a dostóniesz znak.

A knòp òd se

zgarnął òsã!

Ùżądłëta gò.

Dostòt karã:

Ò, jak knara

mò spùchniãti nos!

Nòùka frantówczi pt.: *Sadła òsa* i ji inscenizacjò.

Szkòlòcë stojã ùstawiony w łãk pò całi salë. Spòmiedzë ùczniów szkòlny wëbiérò jednégò knòpa, chtëren bãdze òdgriwòt głównã rolã we frantówce – òn stoi na westrzòdkù.

Całã frantówkã spiewają ùczniowie stojãcy w łãkù, knòp pòkazėje jak òsa ùsadłã mù na nosu, jak próbujë jã òdnëkac, jak gò ùżądłëta i jaczi mò spùchłi nos.

Jeden, dwa

Didakticznė pòmòce

Frantówka pt.: *Jeden, dwa* (z *Kaszubskiego śpiewnika szkolnego* pòd redakcją Witosławė Frankòwsczi, str. 28-29)

Prezentacjò frantówczzi pt.: *Jeden, dwa*.

Ùczniowie sedzà na swòjich mòlach szcerowóny skarniama w stronã szkòlnégò.

Szkòlny prezentėje frantówkã.

Frantówka śpiėwónò je przė akòmpaniamente abò nagraniu.

5 Je - den, dwa, zde - chłà pchłà. Trzė a sztė - rė, zde - chłė mė - rė.

9 Piãc a szesc, nie chcą lezc. Sé - tmė, ò - smė, gdzie mė je - smė?

13 Dze - wiãc, dze - sãc, tu mòsz przė - sãc.

Je - den, dwa, zde - chłà drė - gò pchłà!

Nòuka frantówczzi pt.: *Jeden, dwa i ji inscenizacjò*.

Ùczniowie twòrzà kòto złożonė z dzesãc szkòlòkòw. Stojà szcerowóny skarniama do westrzòdka kòta, trzymajàcė sã za rãce i śpiėwajà frantówkã. Przed rozpòczãcym frantówczzi kòzdi ùczėń dostòwò nadòny numer òd 1 do 10. Frantówka mòże słužec do zabawė w „òdpòdaniė”. Na kùnc całi frantówczzi, na słòwa: „Jeden, dwa, zdechłà drėgò pchłà” òdpòd z kòta òsoba z cyfrã dwa i ùczniowie śpiėwajà frantówkã òd pòczãtkù, leno na kùncu bãdze tekst: „Jeden, dwa, zdechłà trzecò pchłà” i òdpòd òsoba z cyfrã trzė. Frantówka je śpiėwónò jaž do cyfrė 10 i na westrzòdkù òstòwò òsoba z cyfrã jeden.

Tłòmacteniė: B. Ùgòwskò.

Zdrzòdło: publicdomainvectors.org

Natalia Bigus

instruktor i chòreògraf juniorsczich karnów w Kaszėbsczim Karnie Śpiėwù i Tuńca „Sierakowice” ze Serakòjc. Jakno mùzyk i instruktor tuńca specjalizėje sã w pòlszczi lėdowi temacie, le przede wszėtczim w ùkòchònėch Kaszėbach. Szkòlnò ritmiczi a sztòlceniò słėchù.

Demòralizacjô. Zepsëcé òbëczajów

Slédnym czasã wiele pòwiedzeli jsmë ò prawach, chtërne słëchają rozmajitim spòlëznóm, Kaszëbóm, dzecóm, młodzëznie, a téż robòtnikóm. Mùsi równak pamiãtac, że wszelejaczé prawa wiedno rzeszã sã z òbrzëszkama, chtërnëch nierespektowanié mòże dac skùtk w pòstacjé ùkòraniò i wëmierzëniò bez sãdowã wëszëznã pasowny sztrofë. Temù téż w dzysësi ùczbie kãsk ò demòralizacjé i rozmajitëch przëtrófkach narëszëniò bez nielatnëch òbòwiãzëjącégò prawnégò pòrzãdkù, chtërne, jak mómë nõdzejã, mdã spròwiafë prewencjowã rolã i dozwołã kãsk jinaczi wzerac na prawny kròjmalënk młodzëznowégò swiata m.jin. w Internece. Òb czas wëfùlowiwaniò zadaniów pòmòcã mdã: 1) ùstów ò wspiëranim i resocjalizacjé nielatnëch, 2) kòdeks karny, chtërne letkò mòże wëszëkac na stronie: www.isap.sejm.gov.pl.

1. Na spòdlim włòsny wiëdzë wëfùluj pùsté mòle w tekscë, tak cobë w całoscë bël òn zgòdny z faktama.

Ògłowò reglã wëchòdającã z art. 10 (1) je pòdlëganié karny òdpòwiëdzalnoscë bez kòzdegò, chto pòpëniwò (2) bez ùstów czyn pò ùkùnczenim 17 rokù zëcégò. Czënë pòpëniwóné bez nielatné osobë nie sã (3), le (4) czënama. Tak tej nielatny co do zasadë nie òdpòwiòdajã na spòdlim karnégò kòdeksu, le stosëje sã w jich sprawach (5) òkresliwóné bez ùstów z dnia 9 czerwińca 2022 rokù ò wspiëranim i resocjalizacjé nielatnëch. Òd ti ògłowi reglë pòlsczi ùstawòdòwca przewidëje równak wëjãtci. Pierszim z nich je pòpëniënié bez sprawcã, chtëren ùkùncził (6) lat i chtërnégò (7) warënczi na to dozwołiwajã, jednegò z przëstãpstwów: zamach na zëcé Prezydenta RP, mòrdarstwò, rozmëslné spòwòdowanié katastrofë w kòmùnikacjé, zbiërné abò kazërodné zgwiòtënié, wzãcé zòràczników, rozmëslné spòwòdowanié (8) ùszczerbkù na zdrowim, kradzëlstwò, rozmëslné sprowadzenié pòwszechno (9) zdarzeniò, katastrofa w lãdowim rëchù, pòrwané fli-gra abò (10) Drëdzi z wëjãtków tikò sytuacjé, w chtërnym spròwca pòpëniwò wëstãpk pò ùkùnczenim 17 rokù zëcégò, le przed ùkùnczenim (11) rokù zëcégò. W przëtrófkù taczégò spròwcë sãd stosëje (12), leczniczë abò (13) strzodczci.

Òdpòwiëcë: (1) karnégò kòdeksu, (2) zabroniony, (3) przëstãpstwama, (4) karalnyma, (5) strzodczci, (6) 15, (7) òsobistë, (8) cãzczëgò, (9) niebezpiecznegò, (10) òkrãtu, (11) 18, (12) wëchòdawczë, (13) pòprawczë.

2. Pòlãczë prawny termin z definicjã tak, cobë twòrzëfë pasownã całownotã.

1	karalny czyn	A.	pòstãpòwanié w sprawach òsobów, chtërne pòpëniłë karalny czyn pò ùkùnczenim 13 rokù zëcégò, a przed ùkùnczenim 17 rokù zëcégò
2	pòstãpòwanié w sprawach ò demòralizacjã	B.	w rozmienim ùstawù ò wspiëranim i resocjalizacjé nielatnëch osobë, wzglãdã jaczych mògã bëc prowadzoné pòstãpòwania ò demòralizacjã, karalny czyn i wëkònanié strzodków wëchòdawczich, leczniczych abò pòprawczich
3	pòstãpòwanié w sprawach ò karalnë czënë	C.	czyn zabroniony bez ùstów: przëstãpstwò, skarbówé przëstãpstwò, wëkroczenié abò wëkroczenié skarbówé
4	kùrator	D.	wëznaczonò w òrzeczeniù sãdu òsoba zajmujãcò sã dozërã nad nielatnym
5	nielatny	E.	pòstãpòwanié w sprawach òsobów, chtërne ùkùnczëfë 10 lat i nie sã ùstné

Òdpòwiëcë: 1C, 2E, 3A, 4D, 5B.

3. Na spòdlim pòniższich wëjimków òrzeczeniów, dõj òdpòwiëc na pitania.

Pòjedincznë naganné zachòwania abò nawetka barò naganné pòdjimóné bez nielatnegò nie sã jesz same w se dokazã znacznégò stopnia demòralizacjé. Kò demòralizacjô je trwatã tendencjã do òkreslonégò zachòwaniò - narëszëwaniò normów, chtërne sã spòlëznowò akceptowóné, to zwioné, a nie pòjedinczë zachòwanié òdchòdajãcë òd przëjãtëch mòralnëch reglów. Leno òbròz całownotë zachòwaniów nielatnegò mòże wskazëwac na stopiën jegò demòralizacjé. Mùsi téż kòl te pòdczorchnãc, że nawetka charakter i zort pòpëniwónégò czënu je leno jednã z wielëch wskòzów taksowaniò stopnia demòralizacjé nielatnegò.

wërok Apelacyjnegò Sãdu w Katowicach z dnia 18 strëmiannika 2004 rokù, II AKa 531/03

Želě òpinio biegtěgò wskazuje na mòckò ògraniczony wgląd òskarżoněgò w swòjã òsobòwòsc i mòcno òbniżonã niwiznã kriticzny òceně włòsny òsobě, le równoczasno wskazuje na gwěsne rozmieniě reglów warěnkujãcěch pòprawne spòlěznowě wespòłzěcě òs spòdlowěch prawněch normów zrzeszoně z jich słabã internalizacijã, to stopiěn rozwiju spròwcě dozwołiwò, nimò nieùkùnczeniěgò bez niegò 17 roku žěcěgò, na przepisanie mù wině i pòcygniěnie gò do karny òdpòwiedzalnoscě na spòdlim Karněgò kòdeksu (art. 10 § 2 k.k.).

wěrok Apelacyjněgò Sãdu w Katowicach z dnia 23 smùtana 2017 rokù, II AKa 484/17

Zastosowanie w stosěnkù do nielatněgò art. 10 § 2 k.k. rzeszi sã z òbrzěszkã ùwzglãdniěniò òkòlěcznoscě sprawě, swòjizně spròwcě, to je indywidualisticzněch znanków nielatněgò, òsoblěwie wěraźiwajãcěch sã w niwiznie jegò ùměstowěgò rozwoju, ilorazu inteligencje, stopniu demòralizacje i òsobistěch warěnków, co miałěbě wěkazac przeprowadzone psychiatriczne, psychologiczne i òsobòznòwczě baděrowania. Jidze tuwò ò wěkòzaniě, że w pòwszechnym òdczěcim nie zastěgiwò òn na tagòdniěszě traktowaniě jak nielatny i za tim, żebě òdpòwiòdòł jak ùstny przemòwiajã dodòwkòwò wějawioně ùjemně znanzi òsobòwòscě spròwcě.

wěrok Apelacyjněgò Sãdu w Gduńskù z dnia 27 sěwnika 2012 rokù, II AKa 245/12

- 1) Demòralizacijò nielatněgò je rozmiònò jakno:
 - a) pòjedinczě naganně zachòwanie taksowóně w òderwanim òd całownotě pòstawów sprawcě,
 - b) całownota zachòwaniów nielatněgò, chtěrne przě ùwzglãdnenim jegò òsobisti stojizně mògã běc taksowóně jakno narěsziwajãcě spòlěznowě normě,
 - c) naganně zachòwanie òsobě, jakò ùkùncza 17 rok žěcěgò, le stopiěn ji ùměstowěgò rozwoju nie dozwołiwò na zastosowanie przepisów karněgò kodeksu;
- 2) Wskòzama taksowaniò stopnia demòralizacje nielatněgò sã / je:
 - a) blòs zort pòpełnioněgò czěnu,
 - b) blòs stosěnk nielatněgò do pòpełnioněgò czěnu,
 - c) rzma czěnników, z chtěrněch niejedne majã charakter czěsto pòzaprawny i jich zdostaniě wěmògò przeprowadzeniò òpinie biegtěch m.jin. z zòkrãza psychiatrie i psychòlogie;
- 3) Zastosowanie wzglãdã nielatněgò reglów òdpòwiedzalnoscě stěchajãcy ùstnym wěmògò;
 - a) ùwzglãdniěniò indywidualněch znanków spròwcě,
 - b) ùwzglãdniěniò czasu i placu pòpełnieniò czěnu,
 - c) ùwzglãdniěniò materialny stojizně spròwcě;

- 4) Sãdě sã dbě, że mòzłěwě je pòcygniěnie nielatněgò do òdpòwiedzalnoscě na spòdlim art. 10 § 2 k.k., žlě òbniżonò niwizna kriticzny òceně włòsny òsobě je pòtãczonò z:
 - a) ùkùnczenim 18 roku žěcěgò bez spròwcã,
 - b) zrozmienim reglów warěnkujãcěch pòprawne spòlěznowě wespòłzěcě,
 - c) brakã znajomòscě spòdlowěch mòralněch reglów;

Òdpòwiescě: 1B, 2C, 3A, 4B.

4. Na spòdlim włòsny wiědzě i pòdòwków nalazłěch w zdrzòdłach wěbierzě „JO” abò „NIĚ”.

PITANIĚ	JO	NIĚ
W pòlsczim prawnym pòrzãdkù je mòzłěwě pòcygniãcě nielatněgò niži 17 roku žěcěgò do òdpòwiedzalnoscě na spòdlim karněgò kòdeksu.		
Wěchòwawczě, leczniczě abò pòprawczě strzòdczi mògã běc stosowóně w stosěnkù do òsobě, chtěrna ùkùnczěta 24 rok žěcěgò.		
W stosěnkù do nielatněgò sãd mòze zastosowac zakòz prowadzeniò wszelejaczich wòzědłòw.		
Przěidnym zadaniem sãdu rozpòznòwajãcěgò sprawã nielatněgò je jegò ùkòraniě.		
Bòczãcě na przěidnã rolã pòstãpowaniò w sprawach nielatněch sãd òrzekajãcě strzòdczi wěchòwawczě, leczniczě abò pòprawczě mò òbrzěszk dãžěc do jich minimalizacje tak, cobě nòmniěszò mòzłěwò sztròfa da nòlepszi mòzłěwi efekt.		

Òdpòwiescě: JO, NIĚ, JO, NIĚ, JO.

Mateusz Klebba (Klebbów Matis)

sztuděra prawa Wězsi Szkotě Administracje i Biznesu miona Eùgeniusza Kwiatkòwsczěgò w Gdini, przěnòleźnik Radzězně Kaszěbsczěgò Jãzěka, wespòłzałòzca Kar-na Kaszěbszci Młòdzězně „Nowò Tatczězna”. Tłòmacz i autòr m.jin. Łacyńskò-pòlskò-kaszěbsczěgò stowarza grzěbizně. Zajimò sã promòcjã i uczãtim òbrobieniem tematiczi prawów Kaszěbów. Wespòtrobi z prawnym karnã N3.Legal.

Gòdze i nitczy

Céle ùczbë

Ùczeni...

- zapòznòwò sã z historiã kaszëbszczégò wësziwkù,
- bògacy słowiznã sparłãczonã z farwama,
- rozmiëje wëkònac pòlétë wedle instrukcje szkòlnégò,
- zapòznòwò sã z zasadama bezpiekù òb czas robòtë z narzãdzama,
- pòstëgiwò sã mòdłã, młotkã i gòdzama;

Metodë robòtë

kòrbiònka, technicznò robòta

Didacticznë pòmòce

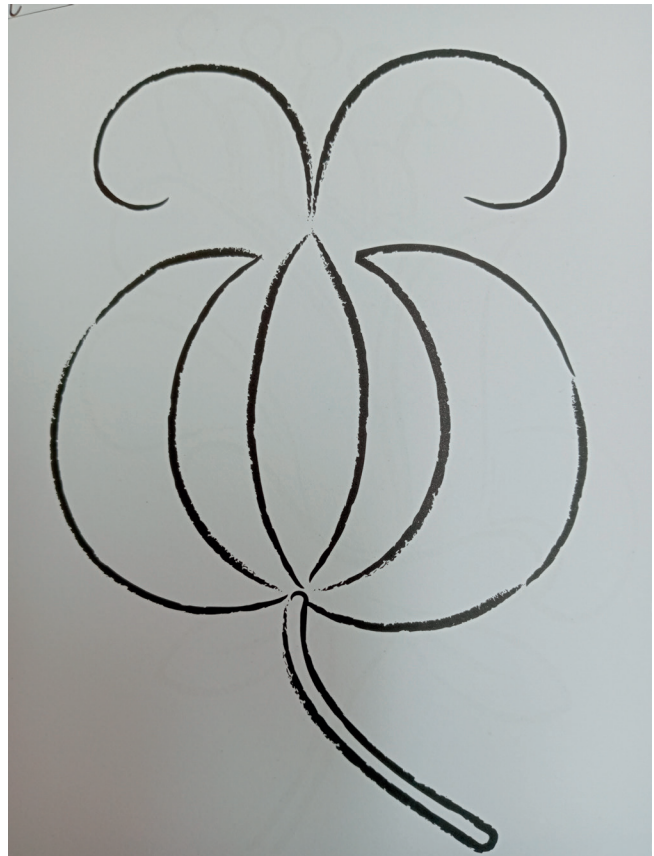
mùltimedialnò tòfla, ksążka *Farwë Kaszëb*, młotczy, gòdze, farwné nitczy, dëlëczy, òtówczy

Bibliografò

Małgorzata Walkosz-Lewandowska, *Farwë Kaszëb. Abecadlnik haftu kaszubskiego. Kolorowanka*, Wyd. Berda, 2019.

Cyg ùczbë

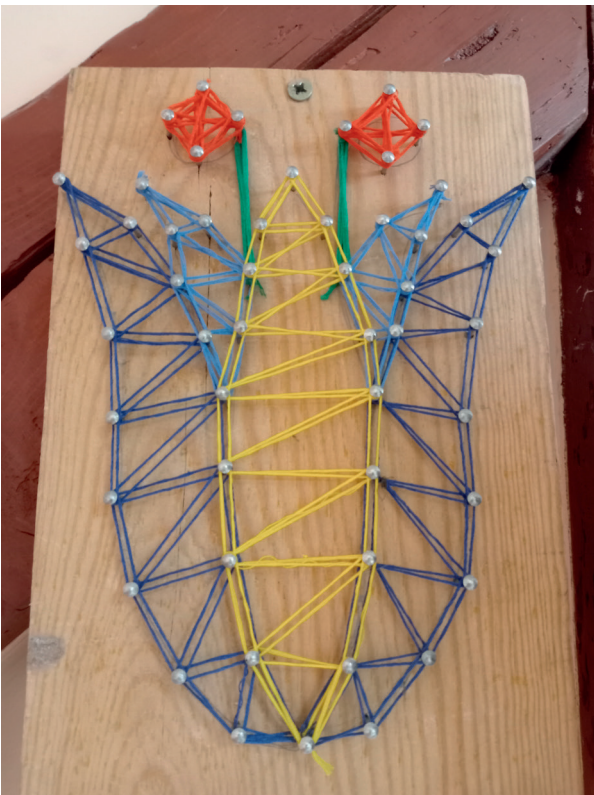
1. Szkòlny witò sã z ùczniama i na zòczątkù prosy jich, bë òpòwiedzëlë, co wiedzą ò kaszëbszczim wësziwkù.
2. Pò kòrbiònce szkòlny wëswietliwò szkòlòkóm krótczi film dostãpny w serwisu YouTube pòd titlã: „Kolory Kaszub”. Ùczniowie pòznòwają dzeje wësziwkù, jegò farwë i wzorë.
3. Szkòlny rozdòwò w klasie dlò kòzdegò szkòtownika jeden dëlëk, jeden młotk i czilenòsce gòdzy. Na kòzdi łòwce kładze nitczy w rozmajitëch farwach i ksążkã *Farwë Kaszëb*.
4. Ùczniowie samòstòjno abò ze wspòmniòny ksążczy wëbiérają wzór, jaczi chcą wëkònac technikã, chtërnã pòznają na ùczbie, a pòstãpno mają za zadanië nacéchòwac na swòjich dëlëkach kòntur wëbrónégò kwiata z mòdłòw kaszëbszczégò wësziwù. Mòzna téż dac jeden wzór, jaczi szkòlny przërëchtowòł wszëtczim ùcznióm.

Mòdła pòglądowé.

5. Czej wszęcć szkòłócė mają nacéchòwóné wėbróné wzorė, tej szkòłny zapòznòwò jich z zasadama bezpiekù òb czas pròcė z młòtkà i gòdzama. Wòrt wėpisac ne regle na tòblecė, co bė bėtė widocznė przez całà ùczbã.
6. Pò zapòznanim sã z zasadama ùczniowie zacinajã swòjã pròcã. Dobrze bė bėtò, cobė pòd dèlėk cos pòdłòżec np. mòłi rãcznik abò grėbi kartòn, bò to zamòrtizėje ùderzenia młòtka, jaczim ùczniowie wbijajã gòdze na cėchùnkù i mdze kãsk cėsi.
7. Jak gòdze mdã ju na swòjim placu, mòżna zacząc nawijac na nie nitczì. Na spòdkù te nòdalszė, stannowijãc òbrzeża, a na wiėrchù ne nòblėzszė, co sã wėpełnienim abò westrzòdkã kwiata.
8. Na zakùńczeniė zajmów szkòłny prosy wszęcćch szkòłòkòw ò zaprezentowaniė swòjich pròcòw, a w pòzniejszym czasie òrganizėje w szkòłė westòwk.

Ana Rózk

szkòlnò kaszėbszczėgò i pòlszczėgò jãżeka w Mącėkale i Dużich Chełmach. Aùtorka wiėrztów pò kaszėbskù.

MIESZKÓMĚ NA KASZĚBACH

KASZĚBSCZI GRIF

<https://www.youtube.com/watch?v=kz10IPAY04>

Aùtorka: Marta Joana Maszota